

DİCLE
ÜNİVERSİTESİ

Şişli, Gaziantep ve Mardin'de Eğitim Kurumları

TÜRK TARİH KURUMU

ULUSLARARASI SEMPOZYUM

TEHCİRİN 100. YILINDA OSMANLI'NIN SON DÖNEMİNDEKİ İSYANLAR

www.dicle.edu.tr

TEHCİRİN 100. YILINDA OSMANLI'NIN SON DÖNEMİNDEKİ İSYANLAR

Bu eser; Türk Tarih Kurumu, Diyarbakır Valiliği ve Dicle Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nün desteği ile 18-20 Aralık 2014 tarihinde düzenlenen, "Tehcirin 100. Yılında Osmanlı'nın Son Dönemindeki İsyamlar" Uluslararası sempozyum tebliğlerinden derlenmiştir.

Diyarbakır, Ekim 2015

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Metin HÜLAGÜ
Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Muammer DEMİREL
Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR
Türk Tarih Kurumu

Prof. Dr. Süleyman SEYDİ
Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa TURAN
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmed AKGÜNDÜZ
Rotterdam İslam Üniversitesi

Prof. Dr. Galip EKEN
Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Selim ASLANTAŞ
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet KARATAŞ
Dicle Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hatip YILDIZ
Dicle Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Oktay BOZAN
Dicle Üniversitesi

AVRUPA DEVLETLERİNİN OSMANLI POLİTİKALARI VE 1821 YUNAN İSYANI

MUSTAFA TURAN*

ÖZET

Fransız ihtilali sonrasında yayılan fikirler, çok millletli ve kültürlü bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'ni doğrudan etkilediği gibi emperyalist planlarını gerçekleştirmek isteyen Avrupa devletleri bu fikirler üzerinden politikalar geliştirdiler. Sanayileşmiş Avrupa devletleri, Osmanlı millet sistemini sarsmak, Osmanlı toplumundaki imtizacı (huy birliği) ortadan kaldırmak suretiyle de facto/fiili durumlar yaratmak için ideolojik milliyetçilik fikriyatının Osmanlı toplumunda kabul görmesini sağlamak istediler. Yüzyıllardır Osmanlı toplumu içinde huzur içinde ve hatta müreffeh bir hayat süren gayr-ı Müslim unsurları bu fikriyat üzerinden tahrik etmek ve isyana teşvik etmek çok da zor olmadı. Yakınçağın hemen başlarında Osmanlı Devleti'nde isyanlar başladı ve büyük devletlerin teşvik ve destekleriyle başarı sağlamakta gecikmedi.

Yunan isyanının çıkmasında, gelişmesinde ve Yunan devletinin kurulmasında önemli rol üstlenen Rusya ile birlikte İngiltere ve Fransa Yunan isyanı sırasında Müslüman ahalinin kıyıma uğraması karşısında sessiz kaldılar. Bu tavır hem isyancıların cüretini bir kat daha artırdı hem de diğer Hıristiyan toplulukların isyan etmeleri için örnek teşkil etti. Yunan isyanı, başlaması, gelişmesi ve neticeleri itibarıyla Müslüman-sız-Türksüz bir Balkanlar yaratmak isteyen Avrupa devletlerinin netice alınabilir politikaların bir tezahürüdür. Osmanlı Devleti ise isyanları kendi inisiyatifi ile bastıramadı ve büyük devletlerin müdahalelerine maruz kaldı. Neticede çağın kabul gören hamilik politikası, ulus devletlerin/millî devletlerin ortaya çıkmasını sağlarken, Osmanlı Devleti'nin de Avrupa coğrafyasından çekilmesine yol açtı. Bu çekilme sırasında yüz binlerce Müslüman-Türk ahali, insanlık dışı saldırılara ve katliamlara maruz kaldı ve yüzlerce yıl yaşadıkları topraklardan atılmak ve göç etmek zorunda kaldı.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,

A. AVRUPA DEVLETLERİNİN OSMANLI POLİTİKALARI VE 1821 YUNAN İSYANI

1821 Yunan isyanı, yakınçağda Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ne yönelik politikalarının temel yapısını ve seyrini ortaya koyan en önemli örneklerden birisidir. İsyanın hemen her aşamasında Avrupa devletlerinin bizatihi yer aldıkları görülmekte olup isyanın gerek hazırlanması ve çıkması, gerekse başarıya ulaşması Avrupa devletlerinin destekleri sayesinde olmuştur. Ancak rekabet halindeki bu devletlerin isyan karşısında birlikte hareket etmeleri anlaşılabilir bir gelişme olarak görülürse de bu politik tutum, isyanın Rumların hakları ve taleplerinden öte bir mesele olduğunu göstermektedir. Rusya, İngiltere ve Fransa'nın o dönemdeki politikalarına bakılırsa bu isyan, insani mülâhazalarla Mora'da yaşayan Rumların hayat şartlarının düzeltilmesine yönelik bir müdahale ile de izah edilemez. Ayrıca Yunan isyanını, salt milliyetçi bir hareket ya da olayların tabii seyri içinde ortaya çıkan bir olay olarak görmek de yanlış olacaktır. Yeni dünya düzeninin kurulduğu bu dönemde Avrupa devletlerinin ilgi ve ihtiras sahasında yer alan Osmanlı Devleti'nin dağılması ve paylaşılmasına müteallik diğer meseleler gibi Yunan isyanı da devletlerarası ilişkilerin ana konularından birini teşkil edecektir.

Yakınçağın başlarında Avrupalı devletlerin genel politikalarını, 1789 Fransız İhtilali'nin yaymış olduğu fikriyat ile sanayileşmenin kazandırdığı değerlerin belirlediği görülmektedir. 1789 Fransız İhtilali ile temel hak ve özgürlükler temelinde ortaya çıkan fikriyat, aydınlanma çağını yaşayan Avrupada siyasi, idari ve toplum hayatta ciddi değişikliklere yol açtığı gibi devletlerarası ilişkilerde de yer bulmuştur. Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirler, Osmanlı Devleti gibi çok milletli ve kültürlü yapıya sahip devletleri doğrudan etkilemiştir. En önemlisi de milliyetçilik ideolojisinin etkisiyle harekete geçen toplulukların bağımsızlık isteklerinin, sanayileşmiş devletlerin emperyal gayelerini meşrulaştıran bir gerekçe haline gelmiş olmasıdır.

Esasen doğrudan milliyetçilik temelinde değil de Balkan Hıristiyanları meselesi, 17. yüzyılda belirginleşmeye başlamıştır. Balkanlarda yaşayan Sırların hem Slav ırkından, hem de Ortodoks olmaları Rusya'yı Pan-Slavist bir politikaya yöneltirken, Rum metropolitler ve manastır rahipleri de Müslüman Türklere karşı Rusya'yı kurtarıcı olarak görüyorlar, Avusturya'nın kendilerini Katolikleştirme çabalarına karşı da Ortodoks Rusya'dan yardım talep ediyorlardı. Tabiiyle Rusya, Balkan coğrafyasında kendisine yardımcı olabilecek önemli potansiyel bir yapının farkında idi. Balkan coğrafyasında yaşayan milletlerin ekseriyetinin Ortodoks mezhebinden olması ile cemaati üzerinde büyük bir nüfuza sahip olan Fener Rum Patrikhanesi ve ona tâbi olan kiliseler ile tercümanlıkları, Eflâk ve Boğdan Voyvodahlıklarını ellerinde bulunduran Fenerli olarak adlandırılan zümre, Rusya'nın Balkan coğrafyasında yaşayan cemaatler üzerinden hâkimiyet kurmasını mümkün kılabilirdi. Karadenizde hâkimiyeti sağlanıp Akdenize inmek isteyen Rusya'nın, dünya devleti olabilmesi için de Balkanlara ve Türk boğazlarına hâkim olması gerektirmekteydi. Rus Çarı Deli Petro zamanında belirlenen bu politika, Petro'nun halefleri tarafından da kabul görmüştür. I. Petro, Rus milli politikasını belirlediği vasiyetnamesinde Rumlar üzerinde izlenmesi gereken siyaseti de şöyle belirlemiştir:

“ Macaristan'a, Türkiye'ye ve Polonya'nın güneyine yayılmış bulunan ve dinî bakımdan da birlik arz etmeyen veya tarikatlara ayrılan Yunanlılar üzerinde dinin üstün nüfuzundan faydalanmalı, bütün aldatıcı yollarla onları kendimize bağlamalı, onların hâmissi olarak tanınmalı ve ruhanî bir üstünlük unvanı kazanmalıyız. Bu bahane ve onların vasıtasıyla

Türkiye, hâkimiyet altına alınacaktır. Ne kendi kuvvetleriyle ve ne de siyasi bağlantıları ile artık tutunamayacak ve kendiliğinden boyunduruk altına girecektir.”

Çar Deli Petronun vasiyeti istikametinde Osmanlı tebaası olan Rumları devlete karşı tahrik politikası benimseyen Rusya öncelikle Rumların isyan etmelerini hazırlayacak olan teşkilatlanmalarını sağlayacaktır. Nitekim Filiki Eterya (Philike Hetairia / Dostlar Topluluğu) Cemiyeti, Nikolas Skufas, Emmanuël Ksanthos ve Athanasios Tsçakalof adlı ikisi Rum ve biri Bulgar olmak üzere üç tüccar tarafından Rusya'nın liman şehirlerinden biri olan Odessa (Hocabey)da 1814 tarihinde kurulmuştur. Rusya bu tarihten sonra artık isyan edecek olan Rumlara her türlü fiili desteği vermekten geri durmayacaktır.)

Rusya'nın Balkanlarda hâkimiyet kurmak için bölgedeki Yunanlılar üzerinden takip etmek istediği politika 19. Yüzyılın başlarında da değişmediği gibi Fransa tarafından da benimsenmiştir. İktidara gelen Napoleon, Rumlar arasında Yunanlılık duygu ve düşüncesinin oluşturulması amacıyla Adalar Denizi'ndeki bütün adalara ajanlar göndermiş ve Rumların ayaklanmalarını teşvik edecek bildirimler hazırlatmıştır. Napoleon, 1816'da yazdığı "Sainte Helene Anıları"nda Yunanlıların Türklerin tutsaklığından kurtarılması için şöyle demektedir:

“ Yunanistan bir kurtarıcı bekliyor ve bu kurtarıcı, güzel ve şanlı bir taç ile zafere kavuşacaktır. Adını, sonsuza dek Homeros'un, Eflatun'un, Epaminondasın adlarının yanına yazdıracaktır. Ben böyle bir kurtarıcı olmaktan çok da uzak degildim!... İtalya seferinde Adriyatik kıyılarına geldiğim zaman, Büyük İskender krallığının gözlerimin önüne serildiğini Directoire'a yazdım. Daha sonra Ali Paşa ile ilişki kurdum Korfu'da 40.000 – 50.000 asker ve bir orduya yetecek kadar cephane, araç ve gereç bulunacaktı. Makedonya'nın ve Arnavutlukun haritalarını çizdirmiştim. ”

Yunanlıları Türklerin boyunduruğundan kurtarmak için Napoleon'un zamanı yetmemişse de Napoleon'un politikası Fransa tarafından aynen devam ettirilmiştir. Himaye politikasının kabul gördüğü bir çağda Balkanlarda gerek Rusya, gerekse Fransa'nın etkin olmalarını arzu etmeyen İngiltere de Yunan isyanında aktif bir rol üstlenmiştir. Özellikle Tepedelenli Ali Paşa isyanından sonra harekete geçen İngiltere de Kavalalı İbrahim Paşa'nın Mora ve civarındaki âsi Rumlara karşı sürdürmekte olduğu faaliyetlerine engel olmak ve bölgede hâkimiyet kurmasına fırsat vermemek için doğrudan meseleye müdahil olacaktır.

1814 tarihinde Napoleon'un yol açtığı meseleleri halletmek ve Avrupa statükosunu belirlemek üzere toplanan Viyana Kongresi'nde Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan insan ve vatandaşlık hakları, hürriyet, milliyet ve eşitlik prensipleri göz ardı edilerek İngiltere, Rusya, Prusya ve Avusturya kendi çıkarları doğrultusunda bir takım kararlar almışlardır. Kongrede Avrupadaki düzeni korumak ve krallık rejimine karşı yapılacak ihtilal hareketlerini bastırmak için anlaşılan İngiltere, Rusya, Prusya ve Avusturya alınan kararları Fransa'ya da kabul ettirmişlerdir. 1814 yılında Fransa'yı 1792 sınırlarına çeken 1. Paris Antlaşması yapılmış; Napoleon'un Waterloo Savaşını kaybetmesinden sonra 1815 yılında da 2. Paris Antlaşması imzalanarak Viyana düzeni kurulmuştur. Böylece Avrupa devletleri arasında diplomatik esasların ve milletlerarası ilişkilerin düzenlenmesini tayin eden bir anlaşma yapılmıştır.

Anlaşılabacağı gibi Viyana Kongresi'nin toplanma gerekçesi ve kongrede alınan kararlar doğrudan Osmanlı Devleti ile ilgili meseleler değildi. Osmanlı Devleti de kongreye katılmamıştı. Kongrede Avrupa devletlerinin dikkatini Rum davasına çekmek isteyen Rus Çarı I. Aleksandr, Osmanlı Devleti'ne dair meseleler için Şark Meselesi (Question d'Orient) tabirini kullanmıştır. Rusya'nın genişlemesini istemeyen İngiltere bu meseleyi gündemden çıkarmışsa da bu tarihlerden sonra Şark meselesi tabiri yeni anlamlar kazanarak diplomaside kullanılmaya devam etmiştir.

Şark Meselesi tabiri 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması, aynı yüzyılın ikinci yarısında Türklerin Avrupadaki topraklarının paylaşılması, 20. yüzyılın başlarından itibaren de bütün Osmanlı topraklarının paylaşılması amacıyla kullanılmış, Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı hemen her hadise Avrupa devletleri tarafından Şark Meselesi'nin bir konusu olarak telakki edilmiş ve ele alınmıştır. Başka bir ifade ile Osmanlı Devleti'nin parçalanması ve paylaşılması ile ilgi hemen bütün meseleler "Şark Meselesi" olarak adlandırılmıştır. Kongrede Osmanlı Devleti'ndeki gayr-ı Müslim tebaanın himayesi için kullanılan bu tabir zamanla Avrupa büyük devletlerinin, Osmanlı Devleti'ni iktisadi, siyasi nüfuz ve hükmü altına almak veya sebepler ihdas ederek parçalamak ve Osmanlı idaresinde yaşayan muhtelif milletlerin istiklallerini temin etmek istemelerinden doğan tarihi meselelerin tümü için kullanılmıştır.

Avrupa devletlerinin aralarındaki rekabeti göz önünde bulundurursak Şark Meselesi, Balkanlarda baş gösteren milliyetçilik hareketlerinin ve büyük güçlerin emperyalist emellerinin Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına yol açmadan tatmin edilmesi veya eğer bu yıkılış kaçınılmaz ise Osmanlı Devleti'ni Avrupa'daki güç dengelerini alt üst etmeden parçalama ve tasfiye etme sorunudur.

Viyana Kongresi'nden sonra bir yandan aralarında ittifaklar kurmak suretiyle güç blokları oluşturmaya çalışan Avrupa devletleri aynı zamanda Osmanlı tebaası olan gayr-ı Müslim unsurların hakları bahanesiyle toplum yapısının çözülmesini sağlamak üzere hâmilik politikasını benimsemişlerdir. Avrupa devletleri böylece Osmanlı Devleti'ne birlikte ve meşru bir zeminde "müdahale hukuku" oluşturmuşlardır.

Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ni parçalamak, askeri ve siyasi başarı sağlamak için uygun bir zemini hazırlamak amacıyla Viyana Kongresi'nden çok önceleri başlayan oryantalist çalışmalar ve misyonerlik faaliyetleri de Yunan isyanını hazırlayan tarihi bir gerekçe olarak değerlendirilmelidir. Avrupalı devletlerce organize edilen misyonerlik faaliyetleri Avrupa, Orta Asya, Hindistan ve Yeni Dünya ile sınırlı kalmamış zaman içerisinde Osmanlı topraklarına da sirayet etmiştir. Geniş bir çalışma alanı bulan Oryantalistler ve Hıristiyanlığı yaymakla görevlendirilen misyonerler, Osmanlı Devleti'nin nüfus yapısını, Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan etnik unsurları, konuşulan dilleri, inanç sistemlerini, mezheplerin yapısını, örf ve adetleri kültürel yapıyı, insanların yaşayış şekillerini, coğrafi yapıyı, yer altı ve yer üstü zenginliklerini, mimari eserleri, tarihi kalıntıları, bitki ve hayvan cinslerini detaylı bir şekilde araştırmışlar ve raporlar hazırlamışlardır.

Başta Fransa olmak üzere Avrupalı devletler kendilerine tanınan imtiyazlar (kapitülasyonlar) ile seyahat ve ticaret serbestliği yanında din serbestliği de kazanmışlardır. 1535 tarihli kapitülasyona göre Fransızlar, Osmanlı Devleti'nin her yerinde ibadetlerinde serbesttiler. Fransa'ya bağlı episkoposlar ve hangi milletten olurlarsa olsunlar, Fransız dini hiyerarşisine bağlı papazlar, oturdukları hiçbir yerde işlerini yapmaktan alıkonulamazdı. Cizvit ve Fransisken misyoner örgütlerinin en çok faaliyet gösterdiği yerler İstanbul, İzmir, Halep, Suriye, Filistin, Mısır, Irak, Kıbrıs ve Orta Yunanistan olmuştur. Osmanlı topraklarında Fransa'nın himâyesinde faaliyette bulunan misyonerler Roma ve Bizans kiliselerini (Katolik ve Ortodoks mezheplerini) birleştirmek, Katolik olmayan Rum, Ermeni ve diğer Hıristiyanları Katolikleştirmek suretiyle Osmanlı ülkesinde Fransa'nın nüfuzunu tesis etmek için çalışmışlardır.

Katolik misyoner örgütlerin yanı sıra Protestan misyoner örgütleri de faaliyete geçmişlerdir. Protestanlık anlayışını yeryüzüne hâkim kılabilmek için Osmanlı toprakları üzerinde faaliyette bulunan İngiliz misyonerleri 18. yüzyılın sonlarından itibaren etkilerini

artırmışlar ve 19. yüzyılda Osmanlı topraklarının hemen her tarafına dağılmışlardır. İngiliz Misyoner teşkilâtlarının faaliyetleri özellikle, Hıristiyanlıkça kutsal kabul edilen beldelerin yer aldığı Orta Doğu coğrafyasında yoğunlaşmıştır. Anadolu'nun bir parçası ve uzantısı özelliğini taşıyan ve aynı zamanda Orta Doğu yolu üzerinde olması sebebiyle stratejik ve jeopolitik öneme sahip olan Balkan coğrafyasında da misyonerlik faaliyetleri yürütülmüş, Balkanların güneyinde yer alan Yunan coğrafyası ayrı bir önem kazanmıştır. Brethren's Society fort he Furthherance of the gospel Among the Heathen Protestan misyonerlik örgütüne bağlı misyonerlerin 1740 yılında İstanbul'a gelir gelmez Fener Rum Patrikhanesi yetkilileri ile Romanya Prenslikleri arasında temas imkânı aramaları, İngiliz Protestan misyonerler için Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rum tebaanın hedef kitle olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

İngiliz Sömürgeler Bakanı'nın şu ifadeleri misyonerlik faaliyetlerinin İngiltere için ne kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir: *"Büyük Britanya İslâmî parçalamakla muvaffak olduğu vakit Hristiyanlık alemi bu on iki asırda katlandığı tüm eziyet ve zahmetlerden kurtulacaktır. . .*

Büyük Britanya devleti, ciddi bir mütalaa ve çok iyi bir planlama ile İslâm'ın yok edilişi için adım atacaktır. Düzenli ve dakik plânların uygulanmasını sabırla izleyecektir. Sonunda, amacına ulaşacaktır.

Biz İngilizler, sömürülen ülkelerde ayrılık tohumlarını ekmedikçe ve ateşini tutuşturmadıkça rahat ve müreffeh yaşayamayacağız. Biz Osmanlı İmparatorluğunu, şehirlerde ve idaresi altındaki ülkelerde kargaşa ve ayaklanmalar icat edebilirsek yenebiliriz. Küçük İngiliz halkı böyle geniş bir toprağı başka türlü nasıl fethedebilir?...

Eğer bir bölgede halk arasında ihtilaf, kargaşa baş gösterirse, birlikten vazgeçerlerse onları kolayca sömürme ortamı kendiliğinden doğmuş olur." Bu ifadeler aynı zamanda Yunan isyanının hazırlanmasında İngiltere'nin rolünü ihsas etmektedir.

Amerikalı misyonerler Osmanlı topraklarına geldikleri sırada Rum ayaklanması baş göstermişti. Bu sebeple her ne kadar Rum ayaklanmasına gerçek katkı Avrupa halkları ile Avrupalı aydınlardan gelmiş ise de Amerikalı Filhelenlerin (Yunan severler) de Rum ayaklanmasına destek verdiklerini görmekteyiz. Amerikan Board olarak da anılan Amerikan Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) adlı misyoner teşkilâtına bağlı misyonerler Malta adasında üstlenerek hem Mora yarımadasında hem de Anadolu'da yoğun bir çalışma yürütmüşlerdir. Rum ayaklanması dolayısıyla misyonerlerce daha fazla tanınan Rumlar, ABCFM misyonerlerinin propaganda faaliyetlerine maruz kalmış, misyonerler özellikle İzmir ve Sakız'da fakir, yetim ve öksüz Rum çocuklarına insani yardımlarda bulunmuşlar ve onları kendi misyonları doğrultusunda eğitmeye çalışmışlardır. Kendi anlatımlarıyla misyoner cemiyetleri tarafından bir milyon kitap ve broşür basılmış ve bunlar Rum cemaati içerisinde geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Yunanistan ve Türkiye'de çeşitli misyoner okullarında 10.000'den fazla Rum gencine eğitim verildiği gibi bu gençlerin bir bölümü Amerika ya da İngiltere'de eğitilmiştir.

Amerika'nın üst düzey yöneticileriyle isyancıların liderleri arasındaki yazışmalardan da Yunan isyanına verilen destek hemen anlaşılacaktır. Amerikan Dışişleri Bakanı John Adams, isyancıların elebaşlarından Alexander Mavrocordatos'a 1823 Haziranında gönderdiği yolladığı mektupta şunları ifade etmiştir:

"Amerikan halkının özgürlük ve bağımsızlık yolunda mücadele veren Yunanlılara içten destek verdiğini ve Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması halinde, onu ilk tanıyacak devletlerden birinin Amerika olacağını "

Ayrıca Amerikalı yazarlar ve şairler de kaleme aldıkları eserlerle Amerikan kamuoyunu "Mora kahramanlarına" yardım yapmaya çağırmışlardır. Yapılan çağrılar kısa süre içerisinde cevap bulmuş ve özellikle New York, Boston, New Orleans gibi Rumların bulunduğu şehirlerde, Protestan kiliseleri tarafından isyancılara nakdi ve aynı yardımlar toplanmıştır. Yapılan yardımlar, Amerikan ticaret gemileriyle isyancılara ulaştırılmıştır. Ayrıca Türklere karşı Rumların yanında savaşmak için Mora yarımadasına giden Amerikalı gönüllülerden bazıları, Yunan ordusunda general rütbesiyle yer almışlardır.

Rum ayaklanması ortaya çıktığında, Avrupalı büyük devletler 1821 Mart'ında Laibach Kongresi'nde, İtalya ve İspanya'daki devrimci hareketleri konuşmak üzere bir araya gelmişlerdi. Rus Çarı Aleksandr tarafından Aleksandros İpsilantis için "cesur çocuk" tabirini kullanması, Avusturya Başbakanı Metternich tarafından tepkiyle karşılanmış ve Metternich, Çar I. Aleksandr'ı bu türden ayaklanmalara destek vermemesi konusunda uyararak, Laibach Kongresi'nin bu gibi ihtilalci hareketleri bastırmak üzere toplandığını hatırlatmıştır. Bunun üzerine Rus Çarı Aleksandr, Rum isyanını onaylamadığını, İpsilantis ile kardeşlerinin Rus ordusundan çıkarıldığını bildirmiştir.

Rusya, her ne kadar görünüşte Rum ayaklanmasını desteklemediğini belirtiyorsa da Filiki Eteryay Cemiyeti, ihtiyacı olan malzemeleri Rusya'dan tedarik ediyor, Rum korsanları Rus bandırasıyla Akdeniz'de dolaşıyordu. Osmanlı Devleti'nin eşkıya teknelerine karşı aldığı tedbirler Rusya'yı rahatsız etmiş, Rus elçisi Stragonof, gemilerin kontrol edilmesinden vazgeçilmesini istemiştir. Rum Patriği ve bazı din adamlarının cezalandırılmalarını onaylamadığını da belirten Rus elçisi, Ortodoks tebaanın hâmisisi olarak tahrip olan kiliselerin yeniden yapılmasına izin verilmesini, isyana karışmamış Rumların güvenliğinin sağlanmasını istemiş ve İstanbul'u terk etmiştir. Akabinde Rusya, Osmanlı sınırlarına asker yığmaya başlamışsa da İngiltere'den çekindiği için Osmanlı Devleti'ne savaş açmaya cesaret edememiştir.

Metternich ise 1821 yılında Balkanlar'da ve Mora'da başlayan Rum ayaklanmasını Yunanlılar ile Osmanlılar arasında meydana gelen bölgesel bir çatışma olarak görmüş ve Avrupa barışının korunması uğruna Rum ayaklanmasının karşısında yer almıştır. Rumları, Alman, İtalyan ve İspanyol devrimcileri gibi yöneticilerine isyan eden âsiler olarak telakki eden Metternich, Osmanlı Devleti'nin çözülmesi halinde doğacak olan Balkan milliyetçiliğinin çok milletli olan ülkesini de etkileyeceğinden endişe ediyordu.

Napolyon savaşlarından beri Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma politikası izleyen İngiltere de Rum isyanı başladığında isyanın karşısında yer almış hatta ayaklanma öncesinde Rumların Mora yarımadasındaki isyan hazırlıklarını öğrenmiş ve Bâbıâli'yi durumdan haberdar ederek tedbir almasını istemiştir. Avusturya, Rusya'nın Balkanlar'a yayılmasını, İngiltere ise Rusya'nın Akdeniz'e inmesini kendi çıkarları açısından doğru bulmadıkları için statükonun korunması ve sürdürülmesinden yana tavır takınmışlardı. Hatta Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmasını önleyebilmek için 1822 yılında toplanan Verona Kongresi'nde Mora'da yapılacak olan ıslahatın Osmanlı Devleti'nin işlerinden olduğu ve diğer devletlerin müdahaleye haklarının olmadığına karar verilmiştir.

Castlereagh'tan sonra George Canning'in Dışişleri Bakanı olması (22 Eylül 1822) ile İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne olan tutumu da değişmiştir. İngiltere'nin çıkarları gerektiği takdirde halkların özgürlüğünün ve milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme hakkının koruyucusu rolünü benimseyen Canning'in yönetiminde İngiltere, Rum yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır.

Canning'göre Rum ayaklanmasının liderliğini Rusya yapmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Rum isyanını bir türlü bastıramaması, Rumların bağımsızlıklarını kazanmasını sağlayacaktır. Bundan dolayı da Rumlar Rusya'ya minnettar kalacaklardır. Böylece Yunanistan'ın Rusya'nın etkisi altına girmesi ve Rusya'nın da Yunanistan vasıtasıyla Akdeniz'e ulaşması mümkün olabilecektir. İngiltere Rum davasına destek vermeli ve kurulacak olan devlet varlığını İngiltere'ye borçlu olmalıdır.

Bütün siyasi dengeleri altüst edecek olan bir politikayı benimseyen George Canning, bu konudaki düşüncelerini şöyle belirtmektedir: *"Hani nerdeyse, şu korkunç Türklerin ekmeğine yağ sürüyor diye Avrupa dengesi denen gaileyi lanetleyeceğim. Bâbüâli'nin elinden bağımsız bir Yunanistan kurulmasına elverişli toprakları bir koparabilirsek ! Onların içinde de ipsiz sapsızlar var ama ellerinden tutmamız bir insanlık borcu oluyor bizim için."*

Ancak burada belirtmek lazımdır ki, İngiltere'nin Rumlara destek vermesinin ana nedeni, romantik bir Yunan hayranlığı değildi. İngilizler, bağımsız bir Yunanistan'ın kendi sanayi mamüllerinin Doğu'ya dağıtımında ekonomik bir rol oynayabilecekleri düşüncesinde olduklarından, Doğu ticaretini kendi kontrolleri altına almak istemekte idiler.

Bu bilgilerden anlaşılacağı gibi Rusya, Fransa ve İngiltere, Yunan isyanını desteklemelerinin sebebi bağımsız bir Yunanistan'ın kurulmasını sağlamaktı. İngiltere ve Rusya aralarında 4 Nisan 1826 tarihli Sen-Petersburg Protokolünü imza etmişlerdir. Protokole göre "Yunanistan, Osmanlı Devleti'ne vergi ile bağlı muhtar bir devlet haline getirilecek ve bütün Türkler Yunanistan'dan çıkartılacak" idi. 6 Temmuz 1827 tarihinde ise Fransa'nın da katılımıyla Londra Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmada Babıâli'nin asilerle bir mütareke yapması, bundan sonra Yunanistan Devleti'nin kurulması, kabul etmediği takdirde de Yunan asilerine yardım edecekleri ve Osmanlı Hükümeti'ni yola getirmek için onu baskı altında bulunduracakları kararlaştırılmıştır.

Sen-Petersburg Protokolü ve Londra Antlaşması ile istenen hususlar Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemiştir. Bunun üzerine 20 Ekim 1827'de Navarin'de İngiliz, Fransız ve Rus gemilerinden müteşekkil müttefik donanma Osmanlı ve Mısır donanmalarını ani bir baskınla yok etmiştir. Navarin olayından hemen sonra başlayan 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nı da kaybeden Osmanlı Devleti, 14 Eylül 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması ile Londra Protokolünde alınan kararları kabul etmiştir. Böylece Osmanlı Devleti Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmiş oluyordu. Nihayet 3 Şubat 1830'da Londra'da imzalanan yeni bir protokolle de Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın bağımsızlığını resmen kabul etmiştir. Bu gelişme Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki hakimiyetinin bir süre sonra tamamen ortadan kalmasına yol açacağı gibi bu tarihten sonra Yunan devletinin kurulduğu coğrafyada Müslüman-Türk halkın yaşamasına da imkan bırakmayacaktır. Bu yönüyle Yunan isyanı Balkanlarda yaşayan diğer halkların da isyan etmesine örnek olacaktır.

SONUÇ

Şark Meselesi'ni birlikte çözmek isteyen Avrupalı devletlerin istedikleri gibi Osmanlı topraklarının dostça paylaşılması pek de mümkün gözükmemektedir. Zira Osmanlı coğrafyası üzerinde herhangi bir mevkiin bir devletin kontrolüne girmesi, dengeleri alt üst edebilir ve büyük güçleri karşı karşıya getirebilirdi. Bu durumda Osmanlı coğrafyası üzerinde doğrudan ve dostça bir paylaşım olamayacağına göre "de facto" durumlar yaratmak suretiyle Osmanlı mirasından pay almak en makul bir strateji olurdu. Nitekim büyük Avrupa devletleri bu tarihten itibaren Osmanlı millet sistemini sarsmaya, Osmanlı toplumundaki birlikte yaşama duygusunu ortadan kaldırmaya yönelik politikalar takip etmişlerdir.

Fransız ihtilali sonrasında yayılan fikirler, büyük devletlerin emperyalist düşünceleri ile birleşince Osmanlı Devleti için felaketler çağı başlamış oldu. Hıristiyan unsurların ayaklanmaları, büyük devletlerin teşvik ve destekleriyle başarı sağlamakta gecikmemiştir. Yunan isyanının çıkmasında, gelişmesinde ve Yunan devletinin kurulmasında Rusya ile birlikte İngiltere ve Fransa önemli rol oynamışlardır. Yunan isyanı sırasında Müslüman ahalinin kıyımına uğraması karşısında Avrupalı devletlerin sessiz kalmaları isyancıların cüretini bir kat daha artırmıştır. Yunan isyanı, başlaması, gelişmesi ve neticeleri itibariyle değerlendirildiği takdirde Müslüman-sız-Türksüz bir Balkanlar yaratmak isteyen Avrupa devletlerinin netice alınabilir politikalar takip ettiklerini göstermektedir.

Dış politikada yalnız kalmış olan Osmanlı Devleti, esasen kendi iç meselesi olan isyanları kendi inisiyatifi ile bastıramamış ve büyük devletlerin müdahalelerine maruz kalmıştır. Neticede çağın kabul gören hamilik politikası, milli devletlerin ortaya çıkmasını sağlarken, Osmanlı Devleti'nin de Avrupa coğrafyasından çekilmesine yol açmıştır. Bu çekiliş sırasında Müslüman-Türk ahali, insanlık dışı saldırılar ve katliamlara maruz kalırken, yüzlerce yıl yaşadıkları topraklardan atılmak ve göç etmek zorunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

- AKÇURA, Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset, Ankara 2005.
- ANDERSON, Matthew Smith, Doğu Sorunu, 1774-1923, Uluslar arası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme, (Çeviren: İdil Eser), İstanbul 2010.
- AYDIN, Mehmet, " Misyonerlik Faaliyetleri Ve Türkiye ", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, 18 Nisan 1992, TDV yayını, Ankara 2006.
- BAYRAK, Meral, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Sırasında Avrupa Devletlerinin Tutumu", Osmanlı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999
- BAYRAM, İdris, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Yunanistan Devleti'nin Kurulmasında İngiltere'nin Rolü, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 2009.
- ERHAN, Çağrı, Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri, Ankara 2001.
- HATİPOĞLU, M. Murat, Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayını, Ankara 1988.
- KARAL, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, TTK yayını, Ankara 1999
- KARPAT, Kemal H., Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk, (Çev. Recep Boztemur), Ankara 2004
- KARPAT, Kemal H., Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri, (Çev: Bahar Tırnakçı), İstanbul 2003
- KURAT, Yuluğ Tekin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, Ankara 1986.
- MCCARTHY, Justin, Osmanlı'ya Veda, İmparatorluk Çökerken Osmanlı Halkları, İstanbul 2006.
- MCCARTHY, Justin, Ölüm ve Sürgün, (Çev: Bilge Umar), İstanbul 1998
- PALMER, Alan, Son Üç Yüz Yıl, Osmanlı İmparatorluğu, (Çev: Belkis Çorakçı Dişbudak), Türkiye İş Bankası yayını, İstanbul 2003
- SONYEL, Salâhi R., "Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğunu Parçalama Çabalarında Hıristiyan Azınlıkların Rolü", Belleten, C. XLIX, S. 195, TTK yayını, Ankara 1985
- SONYEL, Salâhi R., "Moradaki Türkler Nasıl Yok Edildiler?", Belleten, C. LXIII, S. 233, Ankara 1998.
- SÜSLÜ, Azmi, " Osmanlı İmparatorluğu'nu Paylaşma Projeleri (1807-1812) ", Belleten, C. XLVII, S. 187, TTK yayını, Ankara 1983
- TUNCER, Hüner, 19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814-1914), Ankara 2000.
- TURAN, Mustafa-Musa Gürbüz, "Yunan Bağımsızlık Düşüncesinin Temelleri ve Tripoliçe Katliâmı", Uluslararası Suçlar ve Tarih, S. 1, Ankara 2006.
- TURAN, Ömer, "19. Yüzyıl Osmanlı Tarihinin Kaynaklarından İngiliz ve Amerikan Protestan Misyonerlik Cemiyetleri Arşivleri", XIII. Türk Tarih Kongresi, C. III - Kısım III, TTK yayını, Ankara 2002.
- UÇAROL, Rifat, Siyasi Tarih (1789-2001), İstanbul 2000.